

Ohlášení: Osada Morgenland v Jeseníkách bývala vyhledávaným místem pro turisty i lázeňské hosty a dodnes přes ni vede červená turistická značka z Malé Morávky do Karlovy Studánky. K zastavení ale láká už jen stín starého jasanu. Výletní hostinec zavřely dějiny. Zmizela vlastně celá osada i s jejími obyvateli. Byli to totiž sudetští Němci. Už od dětství těmito místy procházel i Pavel Šuba. Jeho osobní návrat ke kořenům jasanu, příběhům krajiny i jejích obyvatel je tématem rozhlasového dokumentu.

KOMENTÁŘ: Když mi bylo šest let, jel jsem poprvé na pionýrský tábor. A tehdy jsem taky poprvé prošel tím místem...

HUDBA: „Tam na poli, stojí starý strom. Když na něj vylezeš, uvidíš až za obzor...“

STAND UP: Auto jsem zaparkoval v Malé Morávce u poslední chalupy, kde to šlo. Naposledy jsem na mapě zkontroloval směr a teď už stoupám do opravdu prudkého kopce směrem k Morgenlandu.

KOMENTÁŘ: Na samotě u lesa chalupa, prosluněná louka a uprostřed vzrostlý jasan. Pamatuju si, jak jsme si sedli na jeho ze země vyvěrající kořeny, a hned spořádali svačinu, kterou jsme měli mít na celý den. - Už je to skoro čtyřicet let, žiju stovky kilometrů daleko, ale každé léto se tam vracím. Les je o něco zarostlejší, chalupa opravenější, jen jasan na louce se tváří stále stejně majestátně. V zapletených kořenech teď svačívají moje vlastní děti. To místo je v mapách zaznačené jako Ranná. Ale mnohem dřív se jmenovalo Morgenland.

KOMENTÁŘ: Morgenland. Dokument Pavla Šuby.

EMAIL: Dobrý den!

Zajímám o historii zaniklé osady Morgenland, poblíž obce Malá Morávka v Jeseníkách. Hledám pamětníky, pokud jsou ještě nějak naživu. Rád bych se s nimi setkal. Mohl byste mi nějak pomoci?

KOMENTÁŘ: Už ani nevím, jak mě to napadlo. Nejsem badatel, neumím německy. Přesto jsem rozeslal desítky e- mailů a začal všemožně pátrat. V obecních kronikách, ve starých novinách a časopisech, v materiálech sudetoněmeckého krajanského sdružení. A opakovaně jsem narážel na jedno jméno. Až se mi objevilo v hlavičce e-mailu. Přijato od: Adolf Haubelt.

HAUBELT EMAIL:

Vážený pane,

přímo já jsem z Morgenlandu! Dům mých rodičů stál kousek od chalupy, která na Morgenlandu jako jediná zůstala. Teď vám bohužel nemůžu pomoci. Jsem těžce nemocný a není jisté, jestli se z toho dostanu. Pokud budete mít zájem a mě to zdraví dovolí, můžu vám odpovídat přes e-mail. Adolf Haubelt, Ingolstadt

STAND UP: „Tak jsem konečně na horizontu, na hraně lesa. Tady si asi budu muset chvíli odpočinout. Ale konečně jsem narazil na červenou turistickou značku, kudy jsem chodil už jako dítě v šesti letech z Malé Morávky do Karlovy Studánky. Jé, a teď tu přeběhla veverka přes cestu!“

HUDBA: „Tam za poli je černý les, a kdo se nebojí, ať ho vezme děs.“

HAUBELT EMAIL:

Narodil jsem se v říjnu 1938 jako páté dítě. Při domácím porodu nastaly komplikace, které porodní bába Braunerová nedokázala sama řešit. Maminku proto museli převést na koňském povoze na slaměné matraci do nemocnice v Bruntálu.

KOMENTÁŘ: Příběh Adolfa Haubelta mě s každým e-mailem zajímal víc a víc. Mezitím jsem ale pátral dál. V Malé Morávce jsem našel pětadesátiletého Rudolfa Glattera a jeho ženu Julii. Ona, dcera českého železničáře, který přišel po válce Jesenicko osídlovat, on, syn sudetského Němce, který doslal příkaz v Česku zůstat.

GLATTEROVI: *Já jsem se narodil nahoře v Malé Morávce v roce 1934. Otec byl nástrojář, maminka v domácnosti, a protože byl nástrojář, tak byl mezi 15 rodinami, co se tady po válce podržely.*

Rudolf Glatter si osadu Morgenland se dvanácti chalupami a věhlasným výletním hostincem pamatuje velmi dobře, jeho rodiče tam měli pole, a on část dětství.

GLATTEROVI: *Normální život, lezli jsme po každém stromě, všechno jsme prozkoumali. Nic nám nechybělo.*

AUTOR: *Vy jste chodili na Morgenland?*

GLATTEROVI: *Už za války, tam se chodilo na sodovku na výlet, tam dobře vařili, byl tam srnčí guláš, Chleba s máslem a tvarůžky. To si pamatuju. Jinak to byly chalupy, a každý tam měl pole. Haubeltovi šest nebo sedm hektarů. A otec byl švec.*

HAUBELT EMAIL: Otec byl ševcem a farmářem. Kromě oprav dělal také nové, ručně vyráběné boty. Každý týden musel za zákazníky do Malé Morávky pro nové objednávky. Chodil z Morgenlandu pěšky s velkým batohem. Matka se starala o dům a o farmu.

STAND UP: *Po dalších zhruba 500 m začne mezi stromy prosvítat bílá barva, a to už je jasné, že přicházím na Morgenland.“*

HAUBELT EMAIL: Od roku 1944 jsem chodil do školy do Malé Morávky. Neměl jsem to rád a občas utíkal. Cesta do školy byla dlouhá a v zimě velmi obtížná. Když napadlo hodně sněhu, musel mi otec prošlapat cestu a podél zapíchat větvičky, abych trefil domů.

GLATTEROVI: *Tak přišli celí urousaný, teď ve škole ty rozžhavený kamna, tak učitelka je nechala k tomu posadit a oni k tomu usnuli. On nechtěl chodit do školy a jeho starší sestra ho hnala proutkem do školy 😊*

AUTOR: *Pamatujete si ty roky před válkou?*

GLATTEROVI: *To bylo všechno normální, protože to bylo jednotný.*

AUTOR: *Žádní Češi?*

GLATTEROVI: *Tři - čtyři.*

AUTOR: *Jaký vztah měli ti místní k válce, k Hitlerovi, ten tady byl v Bruntále, že?*

GLATTEROVI: *No vítali ho. Ten byl v Bruntále. To je jistý. Akorát co bylo, tak šli po Židech.*

GLATTEROVI: *Válka skončila u Krnova. Nejhorší byli gardisti. Hned po válce postavili šibenici na hřišti a všechno obyvatelstvo pozvali. Zlato stříbro, rádio, kola, housle, muzik instrument hudební nástroje - všechno museli odevzdávat, jinak budete oběšeni. Je tady šibenice. To vybrali 35 kg stříbra a 3 kg zlata.*

STAND UP: Myslel jsem, že budu mít Morgenland pro sebe, ale přichází manželský pár, pán nese tašku, paní má na zádech batoh. Buď jsou to houbaři, nebo turisté.

ROZHOVOR S TURISTY:

AUTOR: Můžu vás vyrušit? Jste místní?

TURISTÉ: Ne, z Liberce.

AUTOR: Na houbách?

TURISTÉ: Ne. Jdeme do Karlovy Studánky. Bydlíme

AUTOR: Z Liberce jste přijeli až sem?

TURISTÉ: Jezdíme sem každý rok, už 19 let.

AUTOR: Tušíte, co tady bylo?

TURISTÉ: Vesnice. Morgenland. 13 domů tady bylo. Tady se dá chodit všude. Když to udýcháte...

AUTOR: Tak se mějte hezky! Nashledanou.

HAUBELT EMAIL:

Dům byl zařízen tak, jak bylo tehdy zvykem - kuchyň, ložnice, dětský pokoj a vejminek pro dědečka. Součástí byla obuvnická dílna se třemi šicími stroji, dvěma lisy, bruskou a lešticími stroji. V domě bylo také zemědělské vybavení. Měli jsme čtyři krávy, čtyři kozy, dvě prasata, kuřata, husy, čtyři včelstva, psa a několik koček.

STAND UP: Přichází další dvojice. Mají mezi sebou rozestup. Tak ti jsou určitě na houbách.

ROZHOVOR S HOUBAŘI:

AUTOR: Dobrý den.

HOUBAŘI: Úplně místní nejsme. Jsme pár kiláků odtud z Bruntálu. Vyrázili jsme na houby. To je hub!

AUTOR: Víte tady o tom místě?

HOUBAŘI: Jako Podlesí?

AUTOR: Ne tohle je Morgenland...

HOUBAŘI: Morgenland? To bylo Němců? Jasně, to byly Sudety, to víme.

AUTOR: Tady stála vesnice...

HOUBAŘI: Fakt jo? Toho víte víc než my...Jé. Poslední chaloupka z Morgenlandu. To jsem nevěděl.

AUTOR: A co houby rostou?

HOUBAŘI: Jo, jo. Jsme se přišli mrknout. Jen to tady projdeme.

AUTOR: Tak nashledanou!

HOUBAŘI: A jezte houby, jsou zdravé!

HAUBELT EMAIL: Život v Morgenlandu byl jednoduchý. Den začínal brzy – už v pět hodin ráno. Nejdřív jsme se museli postarat o stáj a zvířata. Matka uvařila ve velkém hrnci brambory pro prasata. Následovalo krmení krav, koz a dojení. K snídani jsme mívali také brambory, rozmačkané vidličkou na talíři, do kterého se nalilo horké mléko, a přidala se špetka soli.

STAND UP: Z dálky zní zvuk motorových pil, lesáci jsou evidentně v lese a bojují s kůrovcovou kalamitou. Ale já už přicházím k domu číslo 170, ve kterém žil shodou okolností lesní dělník Oskar Köhler, který na jaře 1945 padl. Tento dům, dnes víkendová chalupa, je jediná stavba, která se z Morgenlandu zachovala.

HUDBA: Tak jako my tenkrát, šeptalas mi utíkej, tak jako my tenkrát, utíkej a neotáčej se

STAND UP: Dveře jsou otevřené, ale já samozřejmě nepůjdu dál a nejdřív zaklepu. Haló, je tu někdo? Haló! Dobrý den. Zout se?..

Do chalupy mě zve současná majitelka Kateřina Laskafeldová.

PANÍ LASKAFELDOVÁ: *Ty budovy stály v padesátých letech ještě.*

AUTOR: *Proč tady zůstala jediná chalupa a ty ostatní se rozpadly?*

PANÍ LASKAFELDOVÁ: *Bylo jich víc, nabízeli je, ale nikdo nechtěl, tak je v padesátých letech odstřelili. Ony tady byly ještě. My jsme to koupili v roce 85, to už zdaleka nevypadalo, že tady nějaká osada byla. Líbí se mi, že je to samota, že je tady klid, v noci je tma, ve dne zpívají ptáci, nic tady neruší člověka, je to v přírodě, nemá člověk strach pustit děti, že je tady něco zajede, jeto prostě...kouzelný místo pro mě...*

AUTOR: *Tam je nějaká svíčka?*

PANÍ LASKAFELDOVÁ: *To je za maminku. Ona to tady měla moc ráda. Před pár lety zemřela. Tak to tam dávám. Ona chtěla být dokonce pohřbená v Morávce, ale nešlo to. To se nepovedlo. Ale ta nás k tomu přivedla tedy, že jsme si to oblíbili.*

STAND UP: No a teď se konečně vydám hledat místo, kde stál dům Adolfa Haubelta. Tady je odbočka doprava, já se dám rovně. Dívám se do mapy. Cesty jsou už evidentně jinak než tehdy. Ale tady v těch kopřivách to musí být.

HAUBELT EMAIL: V Morgenlandu nebyla elektřina. Svítili jsme petrolejovými lampami. Nebyl tam ani vodovod ani kanalizace. Latríny byly poblíž hnoje. Každý dům měl vlastní studnu. V ní jsme měli pstruha, kterého jsme krmili žížalami. Důvod byl jednoduchý, dokud pstruh žil, věděli jsme, že voda je pitná a není kontaminovaná třeba močůvkou.

HUDBA: Tam ve světě dávno ztraceni, ty jsi šla s ním a já s ní, tam ve světě dávno jsme se - nenašli!

STAND UP: Z cesty teď sejdu od starého vysokého javoru doleva. Les stromů se mění v les kopřiv. Á. čertovsky pálí. Mám je doslova po krk.

EMAIL: Vážený pane Haubelte!

Doufám, že se cítíte lépe a Vaše léčba je úspěšná. Děkuji za všechny e-maily. Ještě jednou Vás chci poprosit, jestli bych nemohl přece jen přijet na krátkou návštěvu do Ingolstadtu.

STAND UP: „Tady je země propadlá. A kameny jsou na sebe naskládané tak, že je mohl naskládat jedině člověk. Asi obruč ze sudu a...druhá. A tady jsou zbytky železného pluhu. Myslím, že jsem právě našel základy bývalého domu Adolfa Haubelta.“

HUDBA: Tam za lesem je město veliké, když vejdeš, už nevrátíš se

Na poslední e-mail odpověď nepřišla. Adolf Haubelt se odmíchl. Volal jsem proto Glatterovým, ale ani ti neměli dobré zprávy. Pan Haubelt se prý po léčbě necítí moc dobře. Myslel jsem na nejhorší...

HAUBELT EMAIL:

Vážený pane Šubo,

ano, můžete mě navštívit na konci tohoto týdne. S pozdravem Adolf Haubelt

PANI HAUBELTOVÁ: Adolfe! Už jsou tady, pojd' dolů.

AUTOR: Tak se konečně poznáváme.

HAUBELT: Ano. Těší mě. Přijeli jste přesně.

AUTOR: Přivezl jsem vám likér, Praděd! A ještě nějaké fotky ze současnosti.

HAUBELT: Aha.

AUTOR: To je pohled na tu vesnici.

HAUBELT: Hezké fotky!

AUTOR: To je ten jediný dům, co tam zůstal.

HAUBELT: Ano, to je ten jediný dům. A my jsme bydleli zhruba tady. Sousedili jsme spolu.

Já: To je ten jasan.

HAUBELT: Když jsem byl malý, byl tam obrázek svaté Barbary. Proto se tomu stromu říkalo Barbara.

AUTOR: „A tohle je myslím místo, kde stál váš dům...“

HAUBELT: Přesně tak, to jsou základní zdi. To je dům mých rodičů.

HAUBELT: Dětství vnímám hodně osaměle. První, co si pamatuju je, jak mě rodiče brávali sebou na pole, kde pracovali, já jsem ležel na dece a koukal do nebe. Měli jsme tenkrát psa, jmenoval se Waldy a ten na mě dával pozor.

HAUBELT: Samotná válka se nás nijak nedotkla, tady se nebojovalo. Ale prolétávala tudy letadla. Někde jak je Praděd a Petrovy Kameny, tam byla

radiová stanice a americké letouny ke konci války shazovaly hliníkové lamety, které měly radary rušit.

HAUBELT: Pamatuju si, jak jsem byl s maminkou na poli a jedna ta lameta jí přistála přímo na hlavu.

HAUBELT: A vzpomínám si taky na konec války v 45cátém. To jsme seděli s otcem na zápraží a slyšeli od Bruntálu výbuchy.

HAUBELT: Jako první přišli Rusové. Chovali se strašně. Prohledali každý dům, vzali si, co se jim hodilo. Znásilňovali. Maminka si vzala ty nejhorší šaty, co měla, aby vypadala staře. A sestry utekly do lesa, protože tam se Rusové báli. Znásilnili ale třeba dceru lesního dělníka, který bydlel vedle, jak jste mi ukazoval ten dům, co jediný zůstal.

HAUBELT: O vysídlování jsme věděli dopředu, takže už jsme se připravovali. Byli jsme až v posledním poledním transportu, protože jsme ještě museli sklidit a odevzdat úrodu.

AUTOR: Vzal jste si s sebou něco osobního?

HAUBELT: Rodiče si vzali ložní prádlo, nějaké nádobí a jídelní soupravu. A já? Já jsem si vzal svůj míč.

HABUELTEL: Bylo to brzy ráno. Zkontrolovali a zvážili nám věci, mohli jsme mít každý maximálně padesát kilogramů, pak jsme to všechno dali na nákladák, zamkli dům a klíč předali členovi národního výboru.

Adolf Haubelt mi vyprávěl dál. O tom, jak čtrnáct dní čekali na transport ve sběrném táboře v Bruntále, jak potom nastoupili ve třiceti lidech do dobytčáku a vlakem jeli tři dny bez zastávky napříč republikou, o těžkých začátcích jeho rodiny v Německu...

AUTOR: Odpustila vaše rodina Čechům to, co se stalo?

HAUBELT: Ne, rozhodně se nedá mluvit o odpuštění. Rodiče to nikdy nestrávili. Nejhorší to bylo pro maminku. My děti jsme nějak si zvykli.

HAUBELT: Samozřejmě mi chybí ta krajina, ty kopce, má rodná zem. Ale já na to všechno paradoxně nevzpomínám ve zlém, protože pro mě to znamenalo, že jsem si mohl splnit sen. Jinak bych musel pracovat v zemědělství, nebo

vyrábět boty. Takhle jsem vystudoval obor, který jsem si přál. Otevřely se mi nové obzory.

STAND UP: Přešel jsem celou louku, dřív tady všude byla políčka, a už jsem u nejstaršího pamětníka Morgenlandu. Škoda že je němý. Tohle je dvě stě let starý jasan! A nevím, proč mě to napadlo až teď, po tolika letech, ale dnes poprvé to udělám. Vydrápu se nahoru... Parádní výhled!

HUDBA: „Tam na poli, stojí starý strom. Když na něj vylezeš, uvidíš až za obzor...“

Odhlášení: Dokument Morgenland natočil Pavel Šuba pod dramaturgickým vedením Ivana Studeného. Překlady četl Dalimil Klapka.